

Berättandets magi

Detta är en text med teoretiska reflektioner till Nils Sundbergs reportage. Med stöd av rubrikerna och den kursiverade meningen som inleder varje avsnitt kan du se hur denna text knyter an till reportaget om *Berättandets magi*.

Sagostenen vandrar från hand till hand. Sex av barnen skapar en berättelse tillsammans. Alla barnen bidrar med sin fantasi utifrån sina egna erfarenheter och sitt språkliga uttryckssätt. De hämtar inspiration från förskolgruppens pågående tema om troll och sina promenader i skogen, av sagor de läst och hört och kanske från filmer som de har sett.

Förskolläraren Maria medverkar, hon ser till att alla barnen är delaktiga, de samarbetar, inspireras och lär av varandra. Stämningen är kreativ. På detta sätt utvecklar barnen sitt sätt att berätta, de skapar sammanhang i berättelsen, utvecklas som lyssnare och som talare. Berättelsen struktureras med en början, en händelse och ett slut.

Stenen som markerar vem som har ordet underlättar för gruppen att veta när man ska lyssna och när man får prata. Det är en förutsättning att barnen lyssnar på varandra för att få ett sammanhang i berättelsen. I och med att berättelsen som spelas in på band kan de lyssna på den när den är klar och då finns möjlighet för var och en att lägga till eller ändra något. Bandinspelning är ett sätt att dokumentera för att transkribera – omvandla det till en text. Det ger barnen erfarenhet av att det talade ordet kan spelas in på band som man kan lyssna på upprepade gånger, ljudet kan omvandlas till en text som kan läsas om och om igen. Härigenom överskrider, det annars flyktiga talade ordet tid och rum

En lekfull skriftkultur

Språket har en central plats i pedagogiken på Ramstorps förskola. Verksamheten har en tydlig utvecklingspedagogisk profil med inriktning på barnens tal- och skriftspråkande, det vill säga att man planerar för barnets lärande. Språk, bilder och symboler används för att kommunicera meddelanden och dokumentera gemensamma händelser. Det är en kommunikativ och involverande textmiljö som barn och förskollärare skapar tillsammans. Textmiljön förändras kontinuerligt utifrån det som är aktuellt i vardagens aktiviteter och lek. I tamburen möts man av barnens namn och foto. Kombination med foto och namn gör att alla barn har möjlighet att läsa sitt eget och kamraternas namn, man kan känna igen namnets ordbild med stöd av fotot. Förskolläraren är uppmärksam på hur barn gör när de läser, ibland kan hon utmana barnet med frågor eller någon problemlösning och barnen kan lära sig nya och fler lässtrategier av varandra. (Läs mer i artikeln *Textmiljöer*).

Solveig har ritat upp ett bostadshus på ett stort, vitt ark: Alla namnteckningar accepteras av alla! Man har ett förhållningssätt till skrivandet att alla skriver så som de kan och det är skrivaren själv som har tolkningsföreträde. Förskollärarna är tydliga inför barngruppen att man kan göra på olika sätt och det värderas aldrig som mer eller mindre korrekt. Denna atmosfär har medfört att alla barn skriver och det är lika naturligt som att små barn lär sig prata på olika sätt och utan korrigeringar.

Talspråkligt utmanas barnen att beskriva med hjälp av lägesbegrepp (bredvid, över, under, osv.), det är en utmaning att talspråkligt beskriva placeringen utan att peka. Solveig har också namnskyltar skrivna med tryckta versaler så att barnen ges möjlighet att läsa namnen på de barn som inte är närvarande. Det inger en trygghet att alla verkligen kan varandras namn och alla barn i gruppen omnämns även när de är frånvarande. För ett förskolebarn är det en stor

operation att lära sig alla namn på barnen och vuxna i gruppen. Det är väsentligt att alla kan tilltala varandra med namn. Vilket kan förfalla självklart men för ett litet barn kan det vara svårt att lära sig 15-20 namn bara genom muntlig upprepning och personligt tilltal. (Läs mer i artikeln *Kontinuerlig uppföljning*).

Barnen ges möjlighet att välja mellan två sånger. Demokratisk beslutsform med majoritetsbeslut gäller. Den sång som får flest klossar vinner omröstningen, alla kan påverka och barnets val av sång illustreras med en kloss, alla kan se och förstå resultatet. Här använder man sig även av matematiska uttryck och det är enkelt att räkna klossarnas antal, eftersom de är lika stora och placeras ovanpå varandra. Klossarna bildar ett stapeldiagram med två staplar, den ena högre än den andra.

Skriftspråkets ständiga närvaro i aktiviteterna på Ramstorps förskola är ingenting som pedagogerna tror innebär en konflikt med det lustfyllda och spontana.

Barnen möter texter i funktionella sammanhang såsom skyltar med text och bild i vardagen. Det finns skyltar för att organisera miljön, så att alla kan hitta t.ex. de leksaker som man vill använda och det finns också möjlighet att skriva i leken.

På gården finns en bensinpump, där barnen kan tanka sina cyklar och bilar. Bensinpumpen har samma logotyper som på den lokala macken "STATOIL" "BLYFRI 95" osv. Egna erfarenheter av att ha varit med mamma eller pappa och tankat familjens bil kommer till användning i leken. Denna typ av lekmiljöer som liknar det som finns i det omgivande samhället uppmuntrar barn att se och läsa logotyper

Förskollärarna ser till att skriftspråket ingår i alla typer av lekar, både inne och ute och att alla barn oavsett intresse och aktivitetsmönster uppmuntras att upptäcka skriftspråket.

Skriftspråkande och skriftspråksstimulerande lek finns med i alla sammanhang. (Läs mer i artiklarna *Textmiljöer*, och *Ett utvidgat textbegrepp!*)

- *Elda på, elda på, tills soppan kokat upp – vad ska vi i grytan stoppa, ekar snart mellan väggarna, och piruetterna gör rummet ångande.* Sången är en tonsatt rimmade vers, rörelser och melodin är ett stöd för minnet när barnen ska lära sig texten. Det är ett exempel på en utvidgning av texten då olika uttryckssätt används och alla sinnen stimuleras för att kommunicera, ordet, melodin, rytmen och rörelsen. Rim och ramsor uppmuntrar barnen att skifta uppmärksamhet mellan ordens innebörd och dess form. Orden som rimmade låter lika i slutet ”soppa”; ”stoppa”, när barnen uppmärksammar detta upptäcker de också att språket har en form och struktur

Lek med symboler – namn, bild, skrift

Den yngre barngruppen har samtidigt samling i solgasset ute på gården. Här får barnen tillgång till flera symboler för sina kamrater i gruppen. Alla barnen benämns vid namn, det finns också foto och ordbilden så de får erfara att man kan använda olika uttryckssätt.

När en person benämns vid namn använder man en ljud (auditiv) symbol. Ett fotografi är en direkt föreställande synlig (visualiserad) symbol för en individ och ordbilden av namnet är en logografisk/visuell symbol för namnet. Bokstäverna i namnet är symboler för de ljud som ingår i namnet. Att barn och vuxna i gruppen symboliseras med tal, bild och skrift gör det möjligt att samtala om att till exempel två barn kan ha samma namn, att namnet börjar på samma bokstav etc. Det ger många tillfällen till grammatiska samtal, dvs. samtal om själva språket, formuleringar om hur man kan säga och skriva utifrån barnens frågor och det blir naturligt för barnen att uppfatta att språket har både en form och en funktion. (Läs mer i artikeln *Den viktiga högläsningen*).

Solveig berättar att grundpelaren i verksamheten på Ramstorps förskola är en djup tilltro till barnens kompetens. Att barn är kompetenta är ett annat sätt att se på barn och barns utveckling och lärande än en syn på barn som om alla barn följer en förutbestämd utveckling enligt mognadsteorier. Det är alltså inte dagens barn som är annorlunda mot tidigare generationer utan det är synen på barn lärande och utveckling som förändrats. Nyare forskning har kommit fram till andra teorier och perspektiv för att förstå och beskriva barn livsvillkor, lärande och utveckling och utgår inte från en fastställd utvecklingsgång/mognad. Idag tolkar vad barnet kan, vad har han/hon för erfarenheter, intressen och förutsättningar. Det är utgångspunkten för att planera verksamheten så att den utmanar barns utveckling och lärande. Lärandet i samspel handlar om dialoger, tillit, stöd och lämpligt material och en lyhörd vuxen eller kamrat som har tid att ta tillvara barnets aktuella intresse.

Här tillämpas barnens möte med skriftspråket. Man utgår från att barn kan lära sig skriva och läsa på samma sätt som de kan lära sig prata – med uppmuntran, förståelse och att befinna sig en i en stimulerande tal- och skriftspråklig miljö.

När barn börjar på förskolan informeras föräldrarna om hur man arbetar med skriftspråket och hur det kan se ut när barnen skriver och läser. Samverkan med föräldrarna är viktig och avsikten är att föräldrar ska involveras och förundras över barnens framsteg utan att oroa sig och korrigera.

För lärare i förskola och förskoleklass är det betydelsefullt att ha goda insikter i språk och skriftspråkslärande för att kunna stödja och utmana barnen i deras lärande.

Lyssna, rita och måla

Sagostenen har lagts åt sidan, och ritpapper kommit fram på golvet i dess ställe. I bandupptagningen kan barnen lyssna på sin berättelse. Lyssnandet ger en ny upplevelse än själva berättandet. De enskilda barnens bidrag bildar en helhet. Nu tillkommer ännu ett uttryckssätt när barnen ritar och målar för att illustrera sin berättelse med former och färger. Axel har lätt för att be om hjälp för att göra sin bild och det är naturligt för kamraterna att komma med förslag på hur man kan göra. Atmosfären är generös och tillåtande det handlar om att kommunicera sina idéer.

När bilderna är klara samtalar man om i vilken ordning de olika bilderna ska ha enligt berättelsens struktur. Textskapandet kommer här in i en annan fas, tidigare var det innehållet i berättelsen nu handlar det på att återskapa och analysera sekvensserien i berättelsen. Detta ger barnen erfarenheter som de kan använda sig av för att utveckla sitt spontana berättande. För många barn är det gynnsamt att få denna typ av erfarenheter i förskolan för att utveckla sin säkerhet i rollen som talare.

Tema troll

*Berättelsen från trollsbyggen är bara ett fragment ur ett temaarbete som pågått på förskolan under en längre period. Temat om Troll som pågår på förskolan utgår från barnens intresse. Det utgör en ram för verksamheten denna termin och temat utforskas på olika sätt. Det integreras i naturupplevelser, kulturskapande med en egen gemensam fantasivärld och produktioner. Förskollärarna uttrycker att det är viktigt att tema har vida ramar i förhållande till lärande och innehåll och att det är lätt att planera för många olika mål i lärandet. Detta tema ger en möjlighet att göra jämförelser mellan en gemensam fantasivärld på förskolan och barnens egna erfarenheter från sin vardag i förskolan och hemma med familjen. Arbetslaget planerar temat för att genomföra sitt uppdrag enligt utifrån barngruppens intressen och erfarenheter. Därmed erbjuder verksamheten meningsskapande sammanhang för barnen som kan bidra till barnens lärande och utveckling.(Läs mer i artiklarna *Barn upptäcker skriftspråket* och *Utvecklingspedagogik*).*

Pedagogiken i förskolan

Maria Lagerstedt är relativt ny som pedagog på Ramstorps förskola. Verksamheten utgår från sex didaktiska principer:

- Se till att miljön runt barnet på ett positivt sätt innehåller och understödjer skriftspråklig verksamhet.
- Arbeta med utgångspunkt från barnens omvärld, erfarenheter och skriftspråkliga ställningstaganden.
- Utgå från de grundläggande likheterna mellan talat och skrivet språk.
- Hjälper barnet att utveckla talspråklig och skriftspråklig medvetenhet.
- Samverka så att barn, föräldrar, pedagoger och pedagogiska ledare är delaktiga i arbetet och tar ansvar för tal- och skriftspråsutvecklingen.

Syssla med skriv- och läsaktiviteter i olika sammanhang och på olika sätt så att lång sammanlagd tid ägnas åt skriftspråket.(Läs mer i artikeln *Barn upptäcker skriftspråket*).

Lekens vida ramar

I läs- och skrivhörnan sitter en flicka vid datorn och skapar nya namnskyltar åt sig själv och sina kompisar. I skrivhörnan finns t.ex. pennor av olika slag, papper i olika storlekar och färger, blanketter, kuvert, stämplor, hålslag, häftapparat, telefon etc. Sådant som används i samband med skrivning och läsning, det finns plats för flera barn att leka, ibland hämtar barnen material från skrivhörnan för sitt skrivande i andra lekar, tidbokning, post, bank el. dyl. Atmosfären kring

skrivandet är tillåtande, barnen skriver som de kan och de hjälper varandra. Datorn är också ett verktyg för skrivande.

När barnen får möjlighet att skriva i leken riktas deras uppmärksamhet mot skrift, texter och skrivande. Detta i sin tur genererar frågor från barnen som utmynnar i dialoger mellan barn och vuxna och barn. Barns frågor ger förskollärarna information om vad barnet funderar på och hur uppfattar skriftspråket vid ett visst tillfälle i ett visst sammanhang.

Inom lekens ram prövar barnen sina idéer. De kan rikta sin uppmärksamhet mot olika aspekter av skriftspråket. Intresset kan riktas mot det observerbara som skrivverktygen: papper, penna, suddgummi, datorn och skriftsymboler, skrivsammanhang och hur man gör när man skriver. Intresset kan också riktas mot själva skrivtanken, det budskap de vill kommunicera, ta en läsares perspektiv och se till textens kvalitet. Barnet finner sin egen väg in i den skriftspråkskulturen och förskolläraren bidrar med stöd och lämpligt materiel. Barnets skrivande utvecklas ofta från krumelurer och symboler till att på olika sätt närma sig skriftspråkets konventioner.

*För att nå så långt har det varit viktigt för pedagogerna på Ramstorp att också föräldrarna blivit införstådda med den barnsyn och de arbetsmetoder som tillämpas på förskolan. Barns språkutveckling är i de flesta fall oproblematiske och föräldrar uppmärksammar barnets framsteg men ser det som helt naturligt. Man kan likna språket med en glasruta, när den är hel och ren syns den inte. Föräldrar bär på egna barndomserfarenheter från förskolåldern och de tidiga skolåren. De kan ha både positiva och negativa känslor och upplevelser från sin egen tidiga skolgång. Förskollärarna beskriver sitt arbetssätt och vilken syn de har på barns lärande och skriftspråkslärande och engagerar på så sätt föräldrarna så att samverkan blir möjlig och barnen bemöts på samma tillåtande sätt av föräldrarna som på förskolan. Föräldrarna ser vad som pågår på förskolan genom den dokumentation som exponeras så att den är lättillgänglig både för barn och vuxna.(Läs mer i artiklarna *Utvecklingspedagogik, Insiktsfulla samtal* och *Barn upptäcker skriftspråket*):*